

Nemzeti Társalkodó

Szombaton, $\frac{2}{26}$ = (Fébruárius' 26-dikán)

1831

Nemes Udvarhely-Szék' Statistika- - kája' leírásának folytatása.

A' vad négy-lábu állatok, mellyek e' székben taláttanak, az öz, róka bővön, farkas is elég, nyúl temérdek sokasága, mellyeket nagy hó idején bottal is vernek agyon, 's a' Lengyelországi 'Sidók jó árron szedik-be bőreiket, borz, mókus, vad-matska, görény, menyét, patkány, taláttanak néhol-néhol.

A' szelid szárnyas állatok a' székben minden helységnek jó gazdasszonyságának eleven bizonyosága, mert sok házaknál sereggel láttanak a' pujkák, lúdak, rétzék, kakasok, tyúkok, úgy hogy ritka héti vásár esik Udvarhelyt olyan, mellyen azokat számosan ne lehetne találni; hát még ha el-godolja az ember, hogy nagy kosarakban százanként hordják a' tojasokat tavasszal 's ősszel eladni, tsirkéket pedig az elalélt betegesek' számára tavasztól-fogva késő őszig bővön, 's ahhoz-képpent nem drágán lehet találni.— Taláttanak még a' székben pávák, pésmá v. török rétzék, a' galamboknak pedig nagy sokasága.

A' vad szárnyas állatok-is nem kevesebb számmal vagynak, a' havasokon: vad-páva, tsászár, fogoly, húros madarak, a' vizek mellett vad-rétzék láttanak, ritkán snéffek, seregéllyek rakással, vag-galambok, gerlitzék bővön.— Hol-

lók, tsókák, szarkák, varjak nagy számmal, mellyek között a' tsókák 's varjak, a' gyümölcökben 's gabonákban tetemes kárt is tesznek.— Vagynak a' Szék alsó részében golyák; de mindenütt láttanak elegenden a' héjják, öljük, kányák, vértsek, ritkább már a' bagoly; de elég sűrű a' verebek, ezek a' vetemény, gyümölcs és gabona-vetések ellenségi láthatni még harkályt, úgy a' tornyok, templomok 's más, nagy épületek héjazattjain quártéljózó denevérek.— Sólyom madarat hajdan Solymos vidéke, az honnan vette nevét is, elegendet mutatott, most nem láthatni.

Az éneklő madarak száma a' Székben igen nagy, mert hallatnak itt: patsírta, fekete és sárga rigó, fetske, filemile, tengelitz, tsíz, pinty, veresbegy, sárman-tyu, zöldike, szajkó vagy mátyás fütyölések és hangitsálások, 's mindeniknek szavába a' kakúk is bele-szóll. De Udvarhelyszéknek díszítésére van az, hogy a' kánári madarak a' székben megsokasodtak, és hogy az elmés, szép festő, jó metző Szakáts József annyira vitte Udvarhelyt a' kánári madarak állapotját, hogy az ő házánál kalitzkában tojnak, költenek, sőt az ő példáján mások is felindulva 's taníttatva a' kánári madarakat szaporíttgattják.

Tsíkot, régen Udvarhelyt a' vár mel-

lett volt tóban lehetett találni most nintsen, — a' bőjtölők számára bővön található tsigákat, az udvarhelyi határon, a' Várban, vár-kertjében, 's némely magános Gazdák kertyeiben; úgy katoná-'s zold békákat.

Valamint a' mérges plánták a' Székben kevés számmal vagnak; úgmint tsak: nagyfű, hürök, pap-sajtyöker, ebszöllő, vad petrešelyem, bak-szaka látatnak: úgy a' mérges állatok közzül is ritkán látatnak a' varas békák, 's kígyók, de látatnak néha dühött kutyák 's farkasok, mellyek, míg észre vétetnek, sok kárt tesznek egyéb állatokban 's emberekben.

A' Nemes Szék' népe, 's annak tulajdonságai.

Az egész székben vagnak 119. Faluk, és két mező-városok, mellyeknek lakosai tesznek mint-egy 66 ezer lelket, mellyek-közt a' legtöbbek Székelek, kevesen vagnak: Oláhok, Örmények, Görögök, Tzigányok, kik vagy házat-tartó; hegedűsök, vagy vasmíves kovácsok, vagy vándorló sátorosok, kalánosok, tekenősök, rostások, üst-földözök; ritkán látatnak egy-egy Német mester ember, vagy Schuszter, vagy Asztalos, vagy Serfőző a' Kéményseprők is németek, Segesvárról járnak-fel még Udvarhelyre is seperni — vagnak 'Sidók is kevesen, kik többnyire udvari pálinkafőzők.

Mánásoknak ugyan vagyon a' Székben Residentiájok — Sz. Demeteren, Fiátfalván, Andrásfalván, Keresztúron, Bögözben, Sz. Pálon, Józágaik pedig másutt is, de egy sem lakik a' Székben — hanem vagnak bé-bíró, 's benn lakó Fő-Nemesek, Nemesek, Primipilusok, Pixidáriusok, Armálisták, szabad Székelek — a' Szék' alsó részében Jobbágyok is hővebben fennebb pedig 'Sellérek.

Testek természetére-nézve a' legszálasab-

bak, magassabbak a' Szék' alsó részében, Keresztúron 's még más helyeken találtnak — többnyire a' Szék' lakosai közép nagyságúak; egészségesek, barna pirossak, erősek, zömökök, izmosok, a' himlő-bé-öltés béhozatalától-fogva nem igen himlő-köttesek, az elevenség, bátorság fenn álló ábrázatjokból és nézésekből is ki látzik, haragra, veszekedésre, verekedésre, szerelemre, ivásra, tántzra hajlandók, de a' barátsággra 's vendég-elfogadásra is készek. Természeti elmésséggel, ravasszággal, magok hirtelen feltalálásával felruháztattak, a' perlekedésre tsak kitsiny-okból is könnyen reá-vetemednek, a' tanulásra és tudományokra a' természettől szép tálumokat kaptak de az élet' szüksége, és a' szegény tehetetlenség tsak hamar félben szakasztattja velék a' tanulást, sokan tsak az olvasáson, éneklésen, számvetésen, íráson 's rövid vallásbéli esméreten végzik tanulássokat, még is nagy korokban, Falu-notáriusokká, Instántzia-írókká, Papjokkal disputálók-ká, sőt Prokátorokká is váltak: a' gazdaságot szeretik is, üzük is, fáradhatatlanok a' munkában, melyre hívja is őket az ő' lakó helyeknek szűk, köves, sok munkát kívánó állapotja — az esztendőnek három munkás részében mezei emberek; télben otthon kézi művet, mesterséget gyakorlók.

Öltöztettek többnyire az ő' eleikről rájuk maradott vászon ing, gatyá, melyet tsak kevesen viselnek gyapott gyóltsból; szőr harisnya, szőr lájbi, kevesen viselnek bőr lájbit, bőr rövid ködmönt vagy kosókat, még kevesebben bőr hosszú bundát; többnyire szürke, vagy verhenyő vagy fekete zeke, hol övig, hol térdig érő az ő' felső köntösök — nyakra-valót kevesen viselnek, a' kiknek van is, zakolai gyóltsból való, kevés visel a' nyakán bőlti tarka vagy seljem keszkenőt. — Fejeket fedik kalappal, fekete

vagy fejer bőr sapkával, kutsmával. — Lábokon viselnek botskort, az öreg tehetősebbek bakkantsot, a' gazdagabbak fekete kordován vagy borjúbőr-tszmát; ezen köntös-darabokhoz tóldanak tsatos veress övedző szíjjat, vagy gyűszűt, 's egy a' harisnya szíjjáról lefüggő erszényt; némelyek hüveljt késsel, villával egybe — hordoznak még szíjjánál-fogva nyakokba vetett az oldalokon lógó hol szőr; hol bőr tarisznyát-is. — Mindezek a' köntösök, a' kalapot, sapkát, kutsmát, nyakravalót; bőrlájbít, kosókat, ködmönt, tsizmát, bakkantsot, botskortalpat, szíjját, gyűszűt, erszényt, hüveljt, bőr tarisznyát ki-véve, mind az ő' házoknál készülnek, 's onnan telnek-ki; ez az oka hogy a' szűk hely, szegénység 's nyomorúság mellett-is, egészen el nem estek. — A' gazdagabbak megkülömböztetik magokat, fejer harisnya, néha abaposztóból készült hosszú magyar bőv, még a' vállokra-is felkanyarítható köpönyeggel; de a' szegényebbek tsak durva posztóból tsinált szűrt viselnek — Fiúgyermeküket-is a' magokéhoz hasonló nemű 's formájú öltözetekbe jártattják.

Az Asszonyok 's Leányok köntössei is nagy-résztent otthon készült hasonló matériákból tsinált darabok; tsak-hogy ezek a' sokféle pántlikákért, nyak 's főre való keszkenőkért, főkötőkért, előruhákért vagy karintzákért, szoknyákért, vagy rokoljákért a' börtösokra szorulnak, a' honnan a' pénz, eleség, gabona, majorság, apró-marha mind az ilyenekre fordítatik, sőt néha a' miatt a' házi tsendes élet-is megzavarodik.

A' Nemesi rend öltözete mind a' két nemben, úgy a' városiaké-is nagy részben; tsak kevés házi szöttekből áll, nagyobb-résztent kereskedők által Pestről, Bétsből ide hordott, 's az Udvarhelyi négy nagy országos Sokadalui vásárookban két hosszú soru sátorokban kirako-

dott, Maros Vásárhelyről, Ebesfalváról, Kőhalomból, Brassóból, Csikból, Gyergyóból jött Örmények, 's Magyarországból jött Tótok által árúlatni szokott, válogatott, legújabb módi köntösnek valókkal, fain gyóltok fain posztóval, szőrés seljem-materiákkal, kártonokkal, batizokkal, pergálokkal, lévántinokkal pótoltatik, mellyekből Bétsben tanult szabók által a' legújabb módira, igen pompáson, gazdagon, a' testhez szépen alkalmaztatott külömbb rendbéli, míves és innep-napi köntös-darabok készíttetnek, mellyek akarmely városi sőt külföldi öltözetekkel-is felérnek akar matériájokra, akar készületekre, akar tsinosságokra-nézve; de a' mellyeknek megszerzése a' vagyont annyira-is üressíti sok házaknál, hogy némelyeknek marhájukba, sőt jószágokba-is belé kerül. — Itt láthatni a' legszebb seljem 's legdrágább szalma, 's horított tollas kalapokat siskakat, fekete, fejer 's több színű, tsipkékkel, pántlikákkal kirakott főkötöket; frakkokat, kaputokat, überrokkokat, vígánókat, kivarrott keszkenőket, schálokat, fain seljem 's farkasbőr-bundákat; a' nadrágoknak, előruháknak, szoknyáknak minden nemeit; úgy a' kifényesített stibliket, Bétsi paputsokat, parúplikat. Ezüstgombos mentét, dolmánt, mely régen több számmal vólt, tsak vagy kétöt láthatni; de a' drága gyűrűknek 's gyöngyöknek; száma most-is elég nagy. — A' régi jó gazdaság jelei a' köntösökön, az ezüst-pikkeljek, gombok, kaptsok, nyakba vető arany, ezüst lántzok, derekat egészen keresztül övedző partaövek: drága gyöngyel, arannyal, ezüsttel megrakott párták ma vagy nintsenek, vagy kevesek 's ritkák; többetske számmal láttatnak az orientál, fejer jóféle, kláris, gránát gyöngyök; az ezüst-, arany-lántzokkal, drága köves gyűrűkkel egybe.

Lakó háza a Székeleknek, a falukon közönségesen csak kevés hajlékokból állanak; vagyon egy, két szobájok, pitarok, kamarájok; igen kevésnek van pintzéjek, annak helyébe kamarájával, vagy háza híjjával él. — De majd mindennek van tsüre, pajtája, istálója, ezeknek felette tartja széna, gabona, zab takarmányát, avagy azok mellett bogjában, asztagban jól bédedve. — Törökbuzaját a' tehetősebb tartja kasban, más háza híjján, vagy össze-kötve rudakon. — A' tsürök, pajták, istalók' többnyire szalmával fedettek, a' gazdagoké deszkával 'sindelljel — a' lakó házak Oláhfaluban deszkával, Zetelakán deszkával 'sendeljel, a' több faluké elegyesleg 'sendeljelis, szalmával-is fedettettek, — tseréppel fedett házak igen kevesen vagynak; a' tserép inkább Templomok, tornyok, oskolák 's nagy Uri kő házak' fedésére fordítatik; valamint a' Nemesek 's tehetősebb gazdák háza-is mind kőből vagynak felépítve, és Udvarhelyt 's Keresztúron ilyenek nagy számmal-is vagynak. — A' tsinosságot, tisztaságot a' Székelek szeretik nem csak köntöseikben, hanem lakó-házaikban sőt udvarokon-is. — Épületre 's tüzelni-való fát minden helység, melynek erdeje vagyon, a' közönség' erdejéből veszen; de a' Szék közepében, a' Küküllő mellett, szinte Keresztúrig-le fekvő helységeek említett szükségeket a' zetelaki 's oláhfalvi erdőkről, vagy a' 17. falu-havassáról potollják, az honnan a' fát hordó szekereknek Udvarhelyen keresztülvaló foljása egész esztendőn keresztül száma-nélkül-való. — Házi fa eszközöket a' Székelek vagy magok tsinálnak, vagy a' majd minden helylyeken találató fa-műves mester-emberek által tsináltatnak, vas, réz eszközöket, néha Udvarhelyről a' sokadalomra jött vas börtösoktól, többnyire Segesvárról, vagy M. Vásárhelyről szereznek, tse-

rép-edényeket Udvarhelyről, Korondról, Fogarashól és Csikból vesznek; a' Csikiak 's Korondiak azokat szekerekkel, falunként hordozzák 's gabonáért adják. De nem is oly' sokból állanak a' Kösség' házi eszközei, egy, két tsak imígy-agyúgy öszve-rakott ágy-fa, egy hasonló asztal, hitván padok, hasonló pohárszék, vagy tálas, tserép-, fatalak, tserép-, fa-tányérok, fa, vagy pléh-kalánok, tzigányok által készült kések, villák, nehány fazékok, lábasok, fedők, puliszka főző, kád, tseber, szűszék, szekrény, kártya, dé'sa; ezekből áll minden gazdáságok. — A' tehetősebbeknek, kivált' a' Nemeseknek nagy része él Tordai edénnyel, Kološvári és Batizi portzellánnal, ritka hely, a' nemesi Rendnél az hol ne láttatnának Udvarhelyi, M. Vásárhelyi, Segesvári mester-emberek által készítettett rakott asztalok, kasztenek, dívánok, kanapék, töltött székek, ládák 'sat. — elég helyt láthatni ezeknél ezüst nyelvű késeket, villákat, kalánokat, só 's gyertya-tartókat, kávézó übrigeek, findsiak a' nemesi rendnél 's városi tehetősebb embereknél, Bétsből, Holitsból valók, az ön-edényekben még inkább bujálkodnak, üveget az elégségig szolgáltatt a' zaláni, porumbaki üveg-tsür; de a' metzett karafínakat és poharakat a' Tsehektől veszik, kik az Udvarhelyi sokadalmokra néha eljönnek, a' vas, és réz edényeket a' nemesek 's városiak is azon árusoktól veszik, a' kiktől a' köz rendűek.

— Eledelei a' Szék lakosainak közönségesen kevésből állók, könnyen szerezhetőek, otthoniak, mellyek állanak: máleből, törökbuza lisztből készült mamaligából vagy puliszkából, mellyet téjjel, túróval, 'sírral, szilva és káposzta lével esznek, laskából, tészta darából, vagy röstöltből, árpa és gyöngy kásából, mellyet hússal főznek, köles kásából, mellyet hol téjjel, hol 'sírral esznek, asz-

szű szilvából, asszú almából, hússal főzött almából, káposztából, mely hol nyers és savanyitva készül, hol bé szott, murokból, répából, borsóból, fuszulykából, lentséből, vetretzéből, tokányból sat. — legjobban élnek késő ősszel 's télen-által a' disznó költséggel; egyébkor a' tyúk, malatz, borju-hus, 's néhány házak össze eggyezéséből köz háztartásra levágotott marhahusból készített eledelek az ő vendégségek, ezen könnyű szerrel készült ételek sokba sem kerülnek, eléggé is táplálják őket, vidámokká is teszik, a' nemesek hővebb, gazdagabb és mesterségesebb eledelekkel élnek; sokan atyafiságos és barátságos vendégségeket tartanak, mellyek az étel-italtbeli bővséggel a' vendégeket tsak-nem megterhelik, ezeknél a' sok bétsinálnak, tálba-főttnek, süteménynek szeriszama nintsen, sok helyeken a' második asztal úgy a' tsemegék' asztala a' sok-féle edességek által, még majd többbe kerül.

Italai a' Székeleknek a' majd minden határon találtatható, egészséges, jó iható, hideg, friss, tiszta, forrás, vagy kút; vagy foljó víz; sokan élnek udvarhelyi, keresztúri, homorodi jól főzött német serrel, többnyire gaboná, szilva-pálinkával, fenyő-vízzel, mellyeket, a' fenyő-vízen kívül, mert ezt tsak Zetelakán és Mátéfalván főzik, a' Széknek majd minden részében főzik elegendő bővséggel, mind az al-földön: Újj székelén, A. boldog-asszonyfalván; honnan Segesvárra is sokat szállítanak-le, mind a' Szék' felső részében, Zetelakán, Mátéfalván, Keményfalván, Bethlenfalván, Kaditsfalván; mind középben, Telekfalván, Árvátfalván, Felső boldog-asszonyfalván, élnek méhserral is, a' méhet bővebben tartó, vagy mézet ősszel beszédő helyeken, Otfalván, Fartzádban a' Fejérvnyikó mejjékin, Udvarhelyt a' mely helyeken viaszat is sokat készítnék.— De legbővebb

ben borral élnek a' városi mester-emberék, nemesek, 's falusi jobb gazdák, kivált' azok, kik a' bort szüretkor gyapotgyóltsal, fa edénnyel, gyertyával, pálinkával, turoval, köles kásával, szalonnával, deszkával 's egyebekkel vásárolják, és vagy magok számára tartják házaiknál, vagy kikortsomárolják, vagy darabjába, hordójába eladták, melynek göze egész szürettől-fogva a' farságon keresztül foljva, úgy által-járja fejeket, hogy azt sem tudják, lábaikon állanak-é, avagy fejeken, ezen pálinka 's bor italból származnak nem tsak a' sok nyavaják, hanem a' sok veszekedések, verekedések is, mellyek a' Dúló Commissariusoknak gazdag aratást szereznek. — Igaz, hogy a' Széknek egész kiterjedésén az ország-úttjában tsak két fogadók vagynak, egyik Keresztúron feljúl Rugonfalva-felé, a' másik Solymoson túl, mely Lotzi fogadónak hívatik, de a' határ széliben vagy on; van még egy az Andrásfalvi határon, Solymoson innen, ez az oka, hogy az utazók elég alkalmatlanságot kénytelenek kiállani; de minden helységekben, falukban bor 's pálinka kortsoma bővön találtatik, mellyekben az utazó magát egy kevésbé kipihenheti, ha nem elég commoditással is, még Udvarhely várossában sints rendes fogadó, nem régen állott pedig fel billiárdozó ház, mely mellett eleintén hál ház is vólt, de már ma a' sintsen, A' bort a' Székbeliek szüretkor szedik vagy a' Szász helyyekekről, a' nagy és kis küküllő között fekvő vidékekről, vagy a' magyar helységekről, a' kis küküllő 's nyarád mellől, télben a' megforrás után Segesvárról és Meggyesről hordják többnyire.

Betegsége a' Székeleknek, tsak ez előtt ötven esztendővel is, kevés, ritka és tsak könnyen gyógyítható vólt; mellyet ők kenéssel, pálinka itallal gyógyították: az

honnan patikáriusok 's Orvos Doktorok sem vólt, most még csak a' második Patikáriusok vagyon Maurer Sámuel, egy értelmes, fáradhatatlan és egyenes lelkű férfiú, mintegy harmincz esztendőktől fogva, kinek előtte vólt a' legelső Patikárius a' Székben, egy Tollasi nevű, igen gyenge tehetségű 's értelmű ember. Orvos Doktorai a' múlt századnak közepén innen, kezdettek itt lakozni, kik egymás után ily' rendel következtek: Haerter, Tartler, Horváth, Gergelyfi, Ottmeyer, kiknek mellette szinte ötven esztendőktől fogva, Weisz János, elébb mint Chyrurgus szolgált, utánnok pedig az orvosi kötelességet egyedül sokáig előmenetelenen folytatta. — A' nehezebb nyavajákat eleint a' Kőhalomi és Segesvári Orvosok orvosolták a' Székben. — Főbb nyavajái a' Székeleknek, az éles hideg 's vígyázatlanság miatt, a' meghülés nátha, köhögés, rheumatismus, megfagyott tagok, torok-fájás, orbantz, sz. antal-tüze, ezekhez járúlnak a' fekete és sárga sárgaság, tüdő-gyulladás, lép-dagadás, oldal-keles, hideglelések, mások származnak a' felettébb erős munkából, 's rendetlen életből, mint a' száraz betegség, vérhas, vízkórság — a' többi lesznek az ittasságból, verekedésből, 's rossz életből; a' millyenek az ütés, vágás, égés, elesés sebei, testen kiütött varak, és sokféle fekéljek; vagynak néhol golvások, és sérvésések is. — Jól esmervén már a' mostani Patikárius azt, minémű nyavaják uralkodnak a' Székben, az orvoságok minéműségeit és sokságát-is ahoz mérsékelt mennyiséggel 's minéműséggel hozattja Bétsből; sok füveket 's gyökereket szerez pedig itt helyben 's a' vidékben, úgymint: Cicoriát, vízi tormát, májva gyökeret, fekete nádáljt, marti laput, veres, fejer mák levelet, rutát, centuriát, vad tsonbordot, veron-

nikát, székfű-, borza virágot, szarvas és ökör nyelvű füvet 'sat.

Idő töltései, mulattságai a' Székeleknek kevesek, azok is igen együgyűek: estvénként fonóba vagy gusáljosba-járás, mese-mondás; nappal tizte-futás, bárány-buvódsi, lapotzkázás, laptázás, nem régen állott-be közikbe a' kártyázás, mely már dióban 's pénzben is folj, de többnyire minden mulattságok áll evésben; és ivásban, melynek vége majd mindenkör, verekedés, Dúló 's Orvos kezekbevaló esés. — A' nemesi rend idő-töltései: a' kártyázás, kuglizás, vagy tekézés, osztáblázás, némellyek által billiárdozás, keveseknél sakkozás ezek idő-töltésre adnak többnyire név 's innep napokon, tisztéséges atyafi barátságai vendégségeket, vagy hálokat, mellyek gyakran tántolással végződnek; és elnyúlnak más nap, hajnalig is. — Ma is fenn van a' vendég szeretetbeli szép emlékezete Ugron Pálnak, Borsai Istvánnak, Pataki Lászlónak, Török Ferentznek, Török Pálnak.

A' székbe bé-bíró Magnások, ezek: Gróf Bethlen, kinek Keresztúron, Musnában, Sz. Pálon; B. Daniel, kinek Dersben, Sz. Udvarhelyt; B. Révai, kinek Sz. Demeteren; Gr. Gyulai; most Gr. Kornis, kinek Miklósfalván, Sz. Udvarhelyt, Gr. Korda, kinek Bögözben, Sz. Udvarhelyt, Gr. Mikó, kinek Fiátfalván, Sz. Udvarhelyt; B. Orbán, kinek Lengyelfalván, B. Wesselényi, kinek Sz. Pálon; Gr. Kemény, kinek N. Galambfalván; Gróf Gyulai, kinek Andrásfalván vagynak birtokai.

Fő nemesi Familiák a' Székben ezek: a' legrégebbsz törökös familia az Ugron; melynek szélesen kiterjedett Jóságai vagynak Ábrahámfalván, Sz. Mártonban, Dályában, Kányádon, Sz. Mihályon; Borsai Familia, melynek Bögözben, Sz. Udvarhelyt; Matskási Familia, melynek

Keresztúron; Bíró Familia, melynek Betfalván Keresztúron, Sz. Udvarhelyt, Sz. Mártonban, Retsenyéden; Sebessi Familia, melynek N. Galambfalván, Dersben, Bögözben; Henter Familia, melynek Sz. Demeteren; Horváth Familia melynek Vétzkén; Sákodon; Pálfi Familia, melynek Betfalván, Tantsfalván; F. Böldogasszonyfalván; Szombatfalvi Familia, melynek Szombatfalván; Török Familia, melynek Tibodban, Kaditsfalván, Sz. Udvarhelyt; Pataki Familia, melynek Keresztúron; Kandó Familia, melynek Dályában; Ferentzi Familia, melynek Patakfalván; Jeddi Familia, melynek Rugonfalván; Kis Familia, melynek Al. Siménfalván; Mátéfi Familia, melynek Kis Solymoson; Simén Familia melynek N. Solymoson; Lukátsfi Familia, melynek Bikafalván, E. Siménfalván, Bágyban; Pakót Familia, melynek Sz. Léleken, Sz. Udvarhelyt; Mihály Familia, melynek Almáson, Kobádfalván; Pál Familia, melynek Bethlenfalván; Gyárfás Familia, melynek Sz. Mártonban; Nagy Familia, melynek ugyanazon említett Bethlenfalván; Bedő és Rátz Familiák, melyeknek Hodjában fekszenek Jóságaik.

Ezeken kívül vagynak sok nemesek; Boérek Fenyéden; Sz. Györgyiek Nagy Solymosban, Keresztúron, Bikafalván; Máték Bikafalván; Kénosiak Városfalván; Jakabháziai Sz. Abrámon; Kovátsék, Beretzkiek Keresztúron; Feketék Kedében; Sándorék Agyagfalván; Mátyusék Sófalván; Szakátsék Sz. Ersébeten, Sz. Udvarhelyt; Batzóék Bágyban sat.
(foljtatása következik)

A' Ns. Székely-Nemzet' honnyi, írott és szokásos Törvényéből feltett Kérdésekre (Nzti. Társal., 1850, 11-dik Szám),

FELELETEK

Az Elsőre: Mikor a' Fejedelem a' job-

bágyokat, vagy szabadost a' Székely Lófőségnek vagy gyalogságnak állapotjával, megdíszesítette, az a' Székelységnek minden jussaival élhető Személyességet nyert: következőleg szomszédja a' szomszédnak, és a' magszakadott Székelynek örökségébe bezállhat. — A' lófőségről és gyalogságról költ privilegiomoknak előlétele bizonyítja a' Székely Nemzetnek meggyezését abban, hogy a' Fejedelmek lófőséget, gyalogságot ajándékozhasanak — tehát sérelem nintsen. — A'

2-dikra: A' szomszéd nem vérgyökérből jött (propagativus) örökös; tsak is a' határosok és idegenek felett a' bírhatás' elsőbbségének jussával élhető Személy: tehát a' magszakadott Székelyszomszéd által, vérségnek jussánál-fogva, akármely örök elidegenítésnek feltörésére indított ügyet, halála után magára nem szállíthatja. — A'

3-dikra: A' just fenn-tartó levél (retractatio) tsak is a' vérgyökértől származottak által tett elidegenítéseknek ellenmondását foglalja magába a' törvényes szokás szerént: ebbe tehát a' szomszédok elidegenítéseiknek ellenmondását felölelni nem lehet, mivel' sem törvény, sem törvényes szokás nintsen. — A'

4-dikre: Lófőség vagy gyalogság privilegioma nem Székelynek, hanem idegennek, jobbágnak vagy szabadosnak adattatott; a' Székelynek ha adattatott volna is, szükségtelen; mert a' Székellyek nemek, ágok, és elágozások rendei szerént osztották a' hivatalt, és örökséget. — Az Elsőknek, másként Főbbeknek (Primores, — Potiores) rangjába tsak az lehetett, kinek legalább három lófősége, (Primpilatussa) volt, és így három lovaggal ülhetett-fel; — Ugy de az lehetetlen volt, hogy a' Székelyesített idegennek, jobbágnak, vagy szabadosnak három lófősége legyen, tehát elsőbbségi (Primoralis) levél nem kellett. — A'

Székely pedig mihelyt 3 lófősége volt, mindjárt az elsőnek rangjába volt. Az

5-dikre: A' népesedésnek szaporittására - nézve volt gondoskodás tsupán a' lófőségek, gyalogságnak, és fegyveres nemességnek ajándékozásainál-fogva. — Az adomány-levél nem népesítette a' Székelyt; a' fiúvá-fogadás fejedelmi helybenhagyás nélkül erőtelen, az A. C. 3. R. 76. Sz. 12. Tz. 4. pontja szerént; sőt a' fejedelmi helyben-hagyásnak is ellene mondani, lehet az A. C. 3. R. 76. Sz. 7. Tz. szerént. — A' fiú-leányság tsak annyiban törvényes, hogy ha az Apának fija nintsen, a' leány-fiúság jussával bír; de a' nemtelenhez ment leány nem Székely többé A. C. 3. R. 76. Sz. 12. Tz. 4. pont. A'

6-dikra: A' H. T. I. R. 46 Sz. 6 Tz. tsak is a' vérgyökértől származott személyek közt osztatlan örökségbe rekeszti-ki az időmúlást; úgy de a' megszakadott Székelynek halálával maradt jóság ilylyetén örökségnek nem nézetethetik; van tehát helye az időmúlásnak: azonba, az A. C. 3. R. 76 Sz. 7. Tz. tisztán megállítván, hogy a' királyi jussal illetett jóság Székely által elfoglaltatván, 's 52 esztendeig bírattatván, a' királyi jus elenyészett; önként következik, hogy időmúlásnak helye legyen. — A'
(a' többi következik).

Az Erdélyi mineralis Vizek'

nyomatványnyáról valami.

Mint hogy az Alvázai ferdő extractusának anonymus közlöje, a' foljó évi Nzti. Társalkodó 3-dik száma alatt, a' 24-dik lapon, úgy szintén a' 4-dik szám alatt a' 51-dik lapon tett jelentése szerént, az Erdélyi mineralis vizek deák nyomatványát eltévesztette, 's ennél-fogva annak kiadása helyét, és esztendejét nem tudhattja; kötelességemnek esmérem azon tudomány eránt buzgó, köz hasznót és nemzeti pallérozdást ohajtó Hazafi út-

tasítani, megnyugtani, egyszérsmind bizonyossá tenni ezek felől:

1) Az Erdélyi mineralis vizekről írt deák köny, mellyet a' fenn-írt Hazafi meg akar tudni, kijött Bétsben 1818-ban Wimmer Ferentz Úrnál, ezen titulus alatt: *Conspectus Systematico practicus, Aquarum Mineralium, Magni Principatus Transilvaniae indigenarum. Edidit Sigismundus Belteki, Medicinae Doctor, et Incltyti Comitatus Tordensis Physicus Ordinarius.* — Vindobonae, apud Franciscum Wimmer, 1818. — Az árra 1 f. 30 xr. v. tz. — A' mottoja ez:

Preis und Ehre dem, der die Brunnen der Tiefe, und des unterirdischen Lebens eröffnet hat, um daraus unversiegbare Quellen des Lebens und der Gesundheit aus der Erde hervorstören zu lassen! — Hufeland.

2) A' mit az írt közlő oly' szívesen óhajt, hogy tudni-illik ezen könyv a' Magyar Nemzet' hasznára magyarul ki adattassék az én' feltett szándékkal tökéletesen megegyez. Régi tzéлом ezen munkámat magyar köntösbe öltöztetve, és az újjabban szerzett orvosi esméretekkel 's tapasztalásokkal gazdagítva, világ eleibe terjeszteni. Ere való nézt, bátor vagyok ezen alkalmatossággal közönségesen minden érdemes Hazafiát, különösen pedig az Erdélyi tapasztalt Orvos társaimat tisztelettel meghívni, hogy a' Nemzeti Társalkodó által édes Hazánk orvosi vizeinek tökéletesebb esméretére és használására vezető Chemiai és practicus jegyzéseiket véllem közlenni méltoztassanak

3) A' Zaránd Vármegyében lévő Alvázai Ferdőt a' Nagy Méltóságú Fő-Kormányzék' rendelésére nem én analizáltam (a' mint az a' Nzti. Társalkodóba felvagon téve) hanem a' néhai Doctor Gergelyi Úr, Nemes Kraszna Vármegye volt rendes Physicussa. Költ M. Vásárhelyen Febr. első napján, 1851-dik esztendőben.

Dr. *Belteki* ' *Sigmond* m.p.

mostan Maros-Széki Physicus.